

ПАНОРАМА НА ЧЕШКАТА ЛИТЕРАТУРА
(„История на чешката литература“. Част първа, от
ИВАН ПАВЛОВ и ВЕЛИЧКО ТОДОРОВ. С.,
изд. „Наука и изкуство“, 1986)

Неотдавна се появи учебникът „История на чешката литература“, част първа, дело на Иван Павлов и Величко Тодоров. За първи път у нас излиза самостоятелна история на отделна славянска литература (досега са изследвани някои периоди на руската литература, добре известни са българските общи трудове по история на славянските литератури). В учебника е представено оформянето и развитието на чешката литература в периода от нейното възникване до края на Първата световна война. Огромният по обем материал е групиран в три основни раздела. Всеки от тях всеотрасно и изчерпателно изгражда сложната, многостранна картина на чешката литература в отделни етапи от нейния развой. В това изобилие от писатели, творби, теми, проблеми, характеристики двамата автори са успели да синтезират и характеризират най-важните същностни черти на чешката литература. В учебника се откриват мнения и постановки, свидетелстващи за съществуването на национални исторически школи. По този начин Ив. Павлов и В. Тодоров се стремят да се доближат до научната истина в трудовете на чешки, словашки и български учени. Текстът на учебника е изграден върху основата на марксисткото литературознание.

Първият раздел от „История на чешката литература“ е посветен на старата чешка литература. Материалът е подреден според утвърдената чешка литературна периодизация за този период. Състоянието на литературата по чешките земи е представено в тясна връзка с техния обществено-исторически развой. Всъщност навсякъде в учебника е потърсена обусловеността на литературата от обществено-историческия развой на чешката държава. В първия раздел са проследени промените в художественото изобразяване на действителността, развитието на жанровете, оформянето на чешката литература като самобитно явление. „Старата чешка литература“ разкрива състоянието на литературния живот по чешките земи в периода от втората половина на IX век до средата на XVIII век. За да се разбере същността на зараждането на чешката литература, е нужно да се знаят значението и тенденциите на обществено-политическата история на Велика Моравия и Чешкото кралство. Централно място в раздела е отделено на Моравската мисия на Кирил и Методий, чийто етапи са очертани според паралели със славянския свят, с нашата история и литература, както и с кул-

турно-историческото европейско развитие. Така се обясняват, допълват някои типологични контакти, близки отношения между отделните литератури. Разказвайки подробно за Моравската мисия, Ив. Павлов и В. Тодоров определят и основните насоки на кирило-методиевската традиция в чешката литература. Те засягат спорния въпрос, предизвикал различни научни хипотези, за културно-историческата приемственост между Велика Моравия и чешките земи. Разглеждаат симбиозата между славянската и латинската писменост, първите чешки писменни паметници (Киевски листи, Пражки глаголически фрагменти), появата на първия чешки авторизиран текст — Чешката хроника на Козма. Дватама автори проследяват създаването на народностните чешки поетични традиции през XII и XIII век, подлагат на сравнителен анализ чешкия вариант на Александрията и т. нар. Далимилова хроника, с който доказват новите творчески възможности на чешката литература. Проследяват и развитието на чешкия театър и сатира през XIII и XIV в., спират се върху проблемите на театралния диалог и др. Съществено място те отделят на разцвета на културата и литературата, настъпил по времето на Карл IV. Изясняват същността на хуситството и хуситската литература, дейността и значението на Ян Амос Коменски, както и барока в чешката литература и театър.

Вторият раздел „Литература на възродения народ“ представя чешката литература през Възраждането в периода от втората половина на XVIII век до 80-те години на XIX век. През времето на Възраждането в Австрийската империя, в чийто граници влиза Чехия, литературата се развива благодарение на бурния тласък, който получават хуманитарните науки, формирането на нацията и създаването на национална идеология, класицизмът, предромантизмът, романтизмът и реализмът. Изложението на материала в този раздел е в тясна зависимост на горенброените двигатели на литературния процес. Периодизацията тук е до известна степен съобразена с установените от чешката история граници за Ранното чешко възраждане и за Развитото чешко възраждане. В раздела авторите включват 50-те, 60-те и 70-те години на XIX в. не „с цел обособяването на Късното възраждане“, а с оглед „обстоятелството, че именно в този етап кулминират редица възрожденски процеси от идеологическо и художествено естество, което създава предпоставки за възникване на нов, следвъзрожденски тип литературна система“.

В „Литература на възродения народ“ е проследено в общ план развитието на европейските народи през Просвещението, потърсена е връзка

и с нашето Възраждане (напр. сравнението на Пасиевата история с труда на Вацлав Витек „Добра земя, тоест Чешка земя“). Централно място в раздела заема делото на първите чешки възрожденици Йозеф Добровски, Йозеф Юнгман, Павел Шафарик, Франтишек Палаши, Франтишек Челаковски. В него преобладават категориите филологизъм, славизъм, историзъм, фолклоризъм. Очертани са преходът към предромантизма и неговите характерни черти, както и чешкият и славянският романтизъм, съпроводени от анализ на творчеството на Ян Колар, Карел Хинек Маха, Йозеф К. Тил, Карел Я. Ербен и др. Отделни глави са посветени на зараждането на реализма в чешката литература (творби на Йозеф К. Тил, Божена Немцова, Карел Хавличек-Боровски); на същността на алманаха „Мая“, създаден след падането на Баховия абсолютизъм през 1859 г., съдържанието му, както и творчеството на неговите участници.

В произведенията на чешките писатели през 70-те години се открива и българското присъствие — като тема и образи (в творби на Сватоплук Чех и Емиша Краснохорска, В. Халек и Каролина Светла). Подробно е разгледано и творчеството на Ян Неруда, отразяващо нов елч в критическия реализъм.

Третият раздел „Литература между две епохи“ (80-те години на XIX век до 1918 г.) представя утвърждаването на реализма в чешката литература, на чешкия декаданс. Разгледани са произведенията на цяла плеяда чешки автори като Я. Врхлик, Св. Чех, Я. Неруда, Ф. К. Шалда, Ан. Сова, О. Бржезина, П. Безруч, Фр. Шрабек, К. Томан, Я. Хашек, Ст. К. Нойман, братя Чапек и др.

Всеки раздел е съпроводен от бележки по текста, библиографска справка за цитираните автори и използваните трудове. Учебникът „История на чешката литература“ е снабден с библиографски бележки за отделните писатели, хронологически таблици, както и с именен показалец.

Безспорен е фактът, че „История на чешката литература“ е изискала от своите създатели задълбочено и подробно изследване на многообемна научен материал по проблемите и въпросите на вековната история на чешката литература. Написването на учебника се е нуждало и от оценъчен и аналитичен подход към огромното море от факти и литературни явления. Иван Павлов и Величко Тодоров с вешина и научна ерудираност са прочуили и обработили източниците на чешката литература. Учебникът „История на чешката литература“ има всички достойнства да бъде едно полезно издание за студентите по славянска филология, както и за всеки, който се интересува от славянските литератури.

Емилия Н. Стаматова

„ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ ГЕРМЕНЕВТИКА“

от Г. И. Богин. Калинин, 1982

Скромната по обем, но затова пък достатъчно интересна като проблематика книга на Г. И. Богин „Филологическая герменевтика“ представлява първи, макар и не съвсем разгърнат опит за съз-

даване на марксистка херменевтика. Херменевтика, стремяща се да преодолее цялото стълпотворение от неокантиантски, дилетантски, феноменологически, екзистенциалистски тенденции и въз основа на диалектическия и историческия материализъм да изгради цялостната методологическа теория за разбиране и тълкуване на текста. Изследването на Богин не представлява обстоен критически анализ на историята на херменевтиката, нито пък на съвременното ѝ състояние в западното философско и хуманитарно мислене. Критическите бележки и възражения на автора се ограничават в обхвата, максимално синтетично и концептуално проследяване само на основни моменти от историята на филологическата херменевтика.

Достоинството на представяната работа може да се потърси в друга посока — тя действително не е отричащо-цигираща, а преди всичко преосмислящо-конституираща. Стремекът ѝ е да изгради основите, да маркира методологическите подстъпи към една нова марксистка херменевтика. Книгата на Богин по своята концептуална същност и идейна насоченост е косвено, потенциално противопоставяне на западногерманската херменевтика, която авторът открил определя като ахерменевтична. Стремекът да разберем, тълкуваме и представим максимално адекватно текста на изследването ни кара да изпитаме върху собствения си гръб цялата сложност на проблемите, поставени в него. Същият този стремеж ни кара волю-неволю да използваме един от основните постулати на херменевтичната процедура, който се състои в обръщане към „авторитета на традицията“. Това на практика означаваше да се даде отговор на въпроса, как традицията се проявява във всеки феномен на съзнанието, как тя се обективира в текста, как съвременното мислене се свързва с насоките и резултатите от мисленето на предходните поколения. Ето как формулира този верен по същността си и непредизвикващ възражения принцип „доайенът“ на западногерманската херменевтика Х. Г. Гадамер в „Истина и метод“: „Самото разбиране трябва да се разглежда не толкова в качеството на акт на субективност, колкото в качеството на включване в съществуването на традицията, в която миналото и настоящето постоянно се опосредствуват. Именно това трябва да бъде изведено в херменевтичната теория, в която прекалено преобладава идеята за процедурата и метода.“ Следвайки тези разсъждения, можем да кажем, че не ще разберем правилно представяната книга, ако не я ориентираме и съотнесем с традицията, чийто плод се явява тя. Само тогава ще можем да обясним правилно привидния парадокс, по силата на който Богин обвинява създателя на съвременната философска херменевтика в ахерменевтизъм.

В изследването на Богин немският опит присъствува, но фундаментално преосмислен върху различни от немските философско-методологически позиции. За да разберем това конституиращо преосмисляне, трябва да сме наясно какво то преосмисля, т. е. на какво се опира и на какво се противопоставя.

Още в самото начало Богин фиксира точно предмета на своето изследване. За него „филологическата херменевтика е научна дисциплина, изу-